

represent diverse sociolinguistic histories, and multilinguacultural identities. The term World Englishes (WE paradigm) is widely used today. WE paradigm means the many and varied variants of English spoken in different parts of the world, including such varieties as the English spoken in various African and Asian countries.

In the theory of language contact there are several research approaches to the study of the variants of English: descriptive approach, the ecology of language approach or the critical linguistic approach, and the hybridizationist approach. The hybridizationist approach is based on the socially realistic study of World Englishes, and on the applied linguistics approach. According to this approach the variants of English are considered to be the cultural hybrids, the products of bilingual and bicultural speakers. The paper considers a methodology which integrates cognitive linguistic approaches to the study of the variants of English.

The integrated methodology which combines the sociolinguistic and cognitive linguistic approaches has been applied to the study of East African English, and, in particular, to the study of the verbalization in English of the key cultural concepts of the peoples of East Africa. The results of the research show that the world picture of the peoples of East Africa has an integrated character, and integrates the mental structures of the local ethnic linguaculture as well as the global linguaculture.

Key words: World Englishes, identity, globalization, linguistic hybridization.

УДК 811

РУДІНА Марина

ЛЕКСИКОГРАФІЯ ЯК РЕСУРС ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕРЕКЛАДАЧА

У статті розглянуто проблему мотивації студентів до вивчення курсу лексикографії як важливого ресурсу професійної діяльності перекладача. Вагомими аргументами в процесі вивчення лексикографії визначено: європейський погляд на формування іншомовної комунікативної компетентності, розуміння смислів перекладу як виду професійної діяльності, суб'єктна позиція у вивченні іноземної мови для реалізації власних професійних дискурсів, лексикографічна культура особистості,

історичний аспект розвитку англomовної лексикографії, корпусна лексикографія, сучасні процеси створення словників тощо.

Ключові слова: лексикографія, мотивація навчання, суб'єктна позиція в навчанні, лексикографічна культура, професійна діяльність.

Загальновідомо, що в системі мовознавчих наук лексикографія досліджує й висвітлює теорію і практику укладання словників. На багатомісячному шляху становлення вона набула значного досвіду створення словників, має неперевершені досягнення в загальному розвитку людства, чому сприяли цивілізаційні зміни, невпинне зростання міжнародних контактів, потреба вивчення розмаїття мов народів і націй, укладання відповідних словників для задоволення комунікативних, наукових, загальнокультурних, особистих запитів людей. Лексикографія є важливим ресурсом професійної діяльності перекладача, адже багатозначне слово «ресурс» позначає засіб, можливість, якими можна скористатися в разі необхідності, тобто користуватися словниками в професійній діяльності перекладача.

Проте високу місію лексикографії студенти часто сприймають з певним скептицизмом, оскільки легкодоступність інформації (і власне перекладу) на Інтернет-ресурсах дозволяє, на їхню думку, перекладати що завгодно будь-якою мовою без особливих зусиль.

Означене протиріччя зумовлює актуальну науково-методичну проблему: мотивація студентів до вивчення лексикографії як важливого ресурсу професійної діяльності перекладача. Виходячи з того, що мотивація є визначальним компонентом організації навчання, що вона може бути внутрішньою або зовнішньою щодо діяльності, але завжди є внутрішньою характеристикою особистості як суб'єкта цієї діяльності, що передумовою успіху в ній є сформованість спонукальної сфери, розвиток якої потребує цілеспрямованого педагогічного впливу, ми вважаємо цю проблему провідною в процесі вивчення курсу «Лексикографія» студентами-філологами, які пов'язують майбутню професію з перекладацькою діяльністю. Викладач має мотивувати студентів до вивчення курсу, оперуючи науковими, актуальними для молоді аргументами.

Українське студентство і молоді фахівці орієнтовані на визнання європейською спільнотою, тож доцільно звернутися до «Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти: вивчення,

викладання, оцінювання» як документу Ради Європи, де показані компетентності особистості як загальні (General competences) і комунікативна мовна компетентність (Communicative language competence), що містить компоненти: лінгвістичний (linguistic component – lexical, phonological, syntactical knowledge and skills), соціолінгвістичний (sociolinguistic component), прагматичний (pragmatic component – knowledge, existential competence and skills and know-how relating to linguistic system and its sociolinguistic variation) [2]. Ці положення не лише аргументують значення лексикографії і словників як ресурсу іншомовної комунікативної компетентності, але й указують студентам-європейцям (отже, й українській молоді) на актуальні аспекти у вивченні іноземних мов.

Наступний аргумент пов'язуємо із розумінням смислів професійної діяльності. К. Чарнецькі, досліджуючи психологію професійної діяльності особистості, аналізує поняття «професія» і визначає в ньому ряд аспектів: «... професія становить особисту цінність індивіда; професія і праця для індивіда є сенсом життя і розвитку; професія дає шанс для самореалізації особистості людини; професія людини визначає її місце у розподілі праці» [9]. Дослідник подає концепцію поділу професійного життя: від початку освоєння професії до постпрофесійного життя людини з опорою лише на професійний критерій: у III періоді – навчання професії (від 16 до 25 років) – відбуваються: ... навчально-професійна ідентифікація; ... сприймання змісту професійного навчання; структуризація змісту професійного навчання; набуття навчально-професійної кваліфікації і компетентності тощо [9, с. 25].

Закономірно, що вивчення курсу «Лексикографія» припадає на третій рік навчання, адже студенти, в основному, уже вмотивовані до сприймання змісту професійного навчання, його структуризації з метою набуття навчально-професійної компетентності для майбутньої професійної діяльності.

Важливим аргументом вважаємо й висновки В. Кричевського, який, зазначає, що терміни «професія» і «професійна діяльність» часто розглядаються як синоніми, проте ці поняття мають суттєві відмінності: «професія» відображає статистичний, завершений стан – статус особистості, факт професійної навченості, можливість

матеріальної винагороди; «професійна діяльність» фіксує динаміку, рух, розкриває складний світ ставлення професіонала до предмета праці, відображає специфіку спеціалізованої діяльності фахівця [5]. Отже, завершення навчання у вузі означає набуття професії – статусу перекладача, професіоналізм якого має розвиватися в професійній діяльності, в основі якої лежать знання іноземної мови і словників, у яких збережено її багатства. Таким чином, курс «Лексикографія» закладає підґрунтя успішної професійної діяльності сьогоденного студента як перекладача-професіонала.

Суб'єктна позиція в освіті ґрунтується на вмінні навчатися, що є беззаперечним аргументом. Для студента важливі: розуміння інформаційного запиту, виражене в розумінні смислу й мети звернення до того чи іншого навчального змісту і його джерела; добровільне включення в навчальний процес; здібність до саморефлексії у зв'язку з результатом навчання; критичність мислення, що дозволяє адекватно оцінювати й корегувати хід навчання; інтерпретативна культура, яка дозволяє знаходити й пред'являти іншим власні смисли, що народилися в ході навчання; самостійність у досягненні позитивних результатів, уміння навчатися в системі міжсуб'єктних відносин. Вивчення іноземної мови – особистісна потреба. Успішність спілкування іноземною мовою забезпечена не лише бажанням установити контакт, але й умінням реалізувати мовний намір, що залежить від ступеня володіння одиницями мови й уміння вживати їх у конкретних ситуаціях, тобто в професійних дискурсах [6].

Отже, якщо уміння перекладу – основа ефективної іншомовної комунікативної компетентності для професійної діяльності, то важливим ресурсом цього уміння є знання з лексикографії тієї мови, якою забезпечується переклад.

Розвиток лінгвістичних досліджень у ХХ ст. на основі структурного, системного, семіотичного, комунікативного підходів обумовив створення лінгвістичної бази лексикографічних описів. Hartman пише, що лексикографи взяли за основу лінгвістичні поняття, які в 1926 р. сформулював Л. Блумфільд, і визначив як: «word», «utterance», «speech community», «part of speech», «language change» [12]. З абстрактних лінгвістичних понять *слово*, *лексема*, *семантична структура*, *типи значень* почалось узагальнення

способів лексикографічного опису, становлення теоретичних основ лексикографії. Теорію лексикографії представлено в працях: Х. Касарес «Введение в современную лексикографию» (1958), Л. Щерба «Опыт общей теории лексикографии» (1974), В. Виноградов «Лексикология и лексикография» (1977), Л. Ступин «Лексикография английского языка» (1985), F.W. Householder and Sol Saporta «Problems in Lexicography» (1967), J. Dubois, C. Dobois «Introduction a'la Lexicographie: le dictionnaire» (1971) тощо.

Англомовна лексикографія має довготривалу й цікаву історію розвитку. Оскільки інтерес до навчального матеріалу є також ресурсом мотивації студентів, то важливо висвітлити на лекціях історичний аспект, специфічність англомовної лексикографії, адже загальновідомо, що вона виникла в період, коли англійська мова вже поширилася за межі Британських островів. Це засвідчує одне з перших відомих лексикографічних видань – тлумачний словник Семюеля Джонсона-старшого (1755). Кодифікація англійської мови здійснювалась шляхом укладання словників на основі лексиконів територіальних варіантів, тож сучасна англомовна лексикографія існує у вигляді регіональних лексикографій Великобританії, США, Канади, Австралії, Нової Зеландії, Південної Африки, які є стосовно всієї англомовної лексикографії її структурними складовими. З одного боку, національна лексикографія є частиною світової англомовної лексикографії, з іншого, національна лексикографія – відносно автономна система, якій властива певна своєрідність тенденцій і напрямків. Історичний дискурс англомовної лексикографії дозволяє перекинути місток від перших словників до аналізу сучасного стану цього розділу мовознавства.

Дослідники-мовознавці зазначають, що сьогодні на перший план виходить таке поняття, як корпус мови, що вже створено багато експериментальних і практичних систем автоматичного перекладу, наприклад, системи *systran*, *logos*, *alps*, *metal*, *geta*, *euotra* тощо, до яких входить понад 15 версій для різних пар мов.

Коцюк Л. пише, що укладання сучасного словника базується на деякому корпусі текстів. Це, до певної міри, одне з найбільш вдалих та впливових застосувань корпусів текстів, оскільки навіть ті люди, які ніколи не чули про корпус, користуються результатами його аналізу. Дослідження щодо використання корпусів текстів у

процесі укладання словників не численні, проте набувають все більшої актуальності. Цієї теми у своїх наукових доробках торкаються Сінклер (1987), Аткінс (1992), Саммерс (1996), Бо і співавтори (1996), Клер і співавтори (1996). Усі вони підкреслюють важливість використання результатів аналізу корпусу текстів у лексикографії. Будь-який лінгвіст чи перекладач (чи студент) потребує відповіді на п'ять запитань, коли йдеться про невідоме слово: Що це слово означає? З чим воно асоціюється? З якими значеннями воно асоціюється? З якими граматичними функціями воно асоціюється? Як це слово розміщується в тексті? [4; 11].

Корпусною лексикографією називають галузь вивчення мови на основі текстів з постійним використанням комп'ютера для аналізу, збереження і опрацювання лексикографічної інформації [10]. Цей напрямок розвитку лексикографії, безсумнівно, цікавить сучасних студентів, адже інформаційні гаджети, їх наявність у студента, вміння їх використовувати – ознаки успішної людини.

Семеног О. у статті «Словник у професійній діяльності: ціннісні орієнтири» пише: «Невід'ємною складовою професійного саморозвитку особистості є лексикографічна культура, а ефективним засобом, що має стимулювати й позитивно активізувати професійний саморозвиток, виступають словники. Рівень інформаційної грамотності значною мірою визначається й тим, якими загальними і спеціальними лексикографічними знаннями володіє особистість, чи вміє вилучати необхідну інформацію, як часто звертається і чи усвідомлює потребу звернення до словника з метою вирішення фахових завдань ...» [7]. Також учена зазначає, що електронні словники дозволяють зберігати великий обсяг інформації за рахунок використання гіперпосилань, мають ефективну систему пошуку (повнотекстовий пошук, одночасний пошук у кількох словниках, швидкість пошуку). Можна постійно відбирати й упорядковувати словниковий матеріал.

Одним із перших електронних корпусів вважають Брауновський корпус (Brown Corpus) Нельсона Френсіса та Хенрі Кучера (1962), що містить корпус друкованих текстів американського варіанта англійської мови й охоплює близько мільйона слів. Згодом у різних країнах світу активно почали

виникати електронні корпуси, наприклад: Чеський народний корпус (Cesky Narodni Corpus); Польський народний корпус (Polski Corpus Narodowy); Британський національний корпус (British National Corpus), що містять уривки з періодики, академічних видань, популярної літератури; Гельсінський корпус англійських діяхронних і діалектних текстів (Helsinki Corpus); Корпус природних (непідготовлених) діалогів шотландського варіанта англійської мови (Map Task), обсягом 147 мільйонів слів; Англійсько-Норвезький паралельний корпус, що охоплює 100 оригінальних текстів англійською мовою та таку ж кількість перекладених текстів норвезькою мовою, обсягом 2 600 000 слів [1]. Розпочато роботу над створенням Корпусу українсько-англійської мови як складової Міжнародного Корпусу Студентської Англійської (International Corpus of Learner English) [3]. Провідні закордонні друкарські дома – Longman, Cambridge, Chambers, Oxford – перевидали свої словники на корпусній основі, відтворивши електронні версії багатьох друкованих видань.

Ми поділяємо думку О. Семеног про те, що систематичне розширення інформаційного практичного обсягу лексикографічних знань, бажання здійснювати лексикографічний науковий пошук, уміння і навички сприймати, впізнавати, аналізувати, зіставляти мовні явища і факти, коментувати, оцінювати їх під кутом зору нормативності, відповідності ситуації спілкування підвищує рівень лексикографічної культури і стимулює професійний саморозвиток.

Зазначене аргументує безпосередній зв'язок лексикографії як основи лексикографічної культури й професійної діяльності перекладача. Формування спеціаліста, який володіє знаннями про способи подолання дискурсивних, лексико-граматичних, стилістичних труднощів при перекладі, уміннями й навичками перекладу текстів, що належать до конкретної професійної діяльності, по суті, є метою навчання студента.

Позначимо умовний ланцюжок, кожна з ланок якого актуалізує студенту особистісну потребу вивчення лексикографії як важливого ресурсу діяльності перекладача в ракурсі означеного контексту, а саме: професійна лексика – професійні тексти – професійне спілкування – професійний дискурс – особливості

перекладу іншомовного професійного контексту (письмового; у процесі взаємодії; при сприйнятті наочної інформації тощо).

Як перспективу для дослідницької роботи у вивченні курсу «Лексикографія» пропонуємо студентам лінгвістичний феномен «Псевдодрузі перекладача» (англ. false friends of the translator, фр. faux amis du traducteur, нім. falsche Freunde des Übersetzens, італ. falsi amici, польськ. fałszywi przyjaciele tłumacza, рос. ложные друзья переводчика). На думку групи науковців, саме цей феномен спричиняє труднощі при перекладі в процесі використання іншої мови як інструмента мовної комунікації [8]. Дослідження цієї теми сприятиме розвитку лексикографічної культури студентів і набуттю професійних знань перекладача.

Сучасна лексикографія переживає новий етап розвитку. Комп'ютерні, комунікаційні, мультимедійні технології дозволяють створювати лексикографічні джерела нового покоління. Курс «Лексикографія» набуває особистісної актуальності для студентів, які пов'язують професійну діяльність з перекладом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Жуковська В. Вступ до корпусної лінгвістики: навчальний посібник / В. Жуковська – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 142 с.

2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – К.: Ленвіт, 2003. – 261 с.

3. Концепція державної цільової національно-культурної науково-технічної програми розвитку національної словникової бази України на 2008 – 2015 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ulif.org.ua/sites/default/files/PROJECT.pdf>.

4. Коцюк Л. Використання корпусів текстів у процесі укладання словників / Л. Коцюк // Лексикографічний бюлетень. Випуск 13. – Київ, 2006. – С. 15 – 19.

5. Кричевский В. Профессиональная деятельность директора общеобразовательной школы как объект междисциплинарного исследования. Автореф. дис... д-ра пед. наук. – СПб., 1993. – 65 с.

6. Рудіна М. Сучасні аспекти формування іншомовної комунікативної компетентності та навичок перекладу у студентів-філологів / М. Рудіна // Фаховий та художній переклад: теорія,

методологія, практика: Мат. ІХ Міжнар. наук-практ. конф. (Київ, 15-16 квітня 2016 р.), – К.: Аграр Медіа Груп, 2016. – С. 335 – 340.

7. Семенов О. Словник у професійній діяльності: ціннісні орієнтири / О. Семенов // Зб. наук. праць ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи» (12 – 14 листопада 2012 р.), Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. – Львів. – С. 271 – 274.

8. Укладання термінологічних словників: концептуальність реєстрових слів-термінів, дискурс словникової статті та напрямки майбутніх досліджень / І. О. Голубовська, В. Я. Жалай, Н. М. Биховець, Т. Г. Линник, А. Ф. Пархоменко, І. І. Рахманова, Л. М. Рубашова // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи. – К.: Логос, 2012. – С. 3 – 20.

9. Чарнецькі К. Психологія професійного розвитку особистості: Автореф. дис. докт. псих. наук /19.00.07. – К, 1999. – 48 с.

10. Широков В. Феноменологія лексикографічних систем / В. Широков. – К. : Наукова думка, 2004. – 328 с.

11. Atkins V.T.C. Tools for Computer-Aided Corpus Lexicography: the Hector Project // Acta Linguistica Hungarica 41 (1 – 4), 1993. – P. 5-71.

12. Hartman R.R.K. On Theory and practice // Lexicography: Principle and Practice. – London – New York: Academic Press, 1983. – P. 3 – 11.

РУДИНА М.

ЛЕКСИКОГРАФИЯ КАК РЕСУРС ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩЕГО ПЕРЕВОДЧИКА

В статье рассматривается проблема мотивации студентов к изучению курса лексикографии как важного ресурса профессиональной деятельности переводчика. Весомыми аргументами в процессе изучения лексикографии определены: европейский взгляд на формирование иноязычной коммуникативной компетентности, понимание смыслов перевода как вида профессиональной деятельности, субъектная позиция в изучении иностранного языка для реализации собственных профессиональных дискурсов, лексикографическая культура личности,

исторический аспект развития англоязычной лексикографии, корпусная лексикография, современные процессы создания словарей и др.

Ключевые слова: лексикография, мотивация обучения, субъектная позиция в обучении, лексикографическая культура, профессиональная деятельность.

RUDINA M.

LEXICOGRAPHY AS A RESOURCE OF PROFESSIONAL ACTIVITY OF THE FUTURE TRANSLATOR

The article shows the problem of student's motivation to studying lexicography course as an important resource of translator's professional activity. The importance of studying lexicography shows the European point of view to the formation of foreign communicative competence, realizing the sense of translation as an aspect of professional activity, subject position in learning foreign languages for the realization of personal discourses, lexicographical culture of a person, historical aspect of the development of English lexicography, corpus lexicography and modern processes of creating dictionaries. Ukrainian students focus on the most common challenges arising in the process of learning English for the future professional activity. They need to achieve general competences. The most important of them is communicative language competence, which includes such components as linguistic component – lexical, phonological, syntactical knowledge and skills, sociolinguistic component, pragmatic component – knowledge, existential competence and skills and know-how relating to linguistic system and its sociolinguistic variation. These statements argue the importance of lexicography, exactly the dictionaries as the basic resource of foreign communicative competence. It is important for student to get the knowledge in sense of self-actualization, the ability of self-reflection while studying. Critical thinking is also important. It allows evaluating and correcting the studying process; interpretative culture helps to find and show your own thoughts and get an ability to study in a system of intersubjective relations. Learning foreign languages is a personal necessity. Successful foreign communication is not only a desire to contact but also the ability to communicate successfully, especially in professional discourse. The translating skills are the bases of successful communicative competence in professional activity, and these skills are the important resource of the foreign language lexicography.

Key words: lexicography, motivation to study, subject position in studying, lexicographical culture, professional activity.